

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

Випуск 16

Електронне видання

Кам'янець-Подільський
2024

УДК 378.4(477.43)(082)
ББК 74.58я431
З-41

Ідентифікатор медіа R40-02211
Рішення Національної ради з питань телебачення та радіомовлення №1844 від 21.12.2023 р.

Рекомендувала вчена рада Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка, протокол № 10 від 28 листопада 2024 року.

Рецензенти:

Олександр АЛЕКСЄЄВ доктор педагогічних наук, доцент;
Людмила ЛЮБІНСЬКА доктор біологічних наук, професор;
Ліана ОНУФРІЄВА доктор психологічних наук, професор.

Редакційна колегія:

Сергій КОПИЛОВ доктор історичних наук, професор (*голова*);
Світлана МИРОНОВА доктор педагогічних наук, професор (*відповідальний редактор*);
Тетяна ФРАНЧУК кандидат педагогічних наук, доцент (*відповідальний секретар*);
Леся РУДА кандидат політичних наук (*відповідальний секретар*);
Тетяна БОДНАРЧУК кандидат економічних наук, доцент, заступник декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків природничо-економічного факультету;
Тетяна ДОКУЧИНА кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи;
Олександр КОМАРНИЦЬКИЙ доктор історичних наук, професор, заступник декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків історичного факультету;
Наталія МЄЛЕКЄСЦЕВА кандидат філологічних наук, заступник декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків педагогічного факультету;
Тетяна ПОВЕДА кандидат педагогічних наук, заступник декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків фізико-математичного факультету;
Анжеліка ПОПОВИЧ доктор педагогічних наук, доцент, заступник директора з наукової роботи та міжнародних зв'язків навчально-наукового інституту української філології та журналістики;
Марина ЧИСТЯКОВА кандидат наук з фізичного виховання та спорту, заступник декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків факультету фізичної культури;
Ольга ШАПОВАЛ кандидат філологічних наук, доцент, заступник декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків факультету іноземної філології.

Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. Вип. 16. ??? с.

Електронна версія збірника доступна за покликаннями:

URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/????>

URL: <https://science.kpnu.edu.ua/naukovi-pratsi-vykladachiv/>

У збірнику вміщено доповіді та повідомлення науково-педагогічних працівників, аспірантів і здобувачів наукових ступенів, виголошені на науковій конференції молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Адресується науково-педагогічним та педагогічним працівникам, здобувачам вищої освіти.

УДК 378.4(477.43)(082)
ББК 74.58я431

Матеріали збірника подані в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів відповідають за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та ін.

5. Рекомендації ЮНЕСКО щодо політики в сфері мобільної освіти. URL: <http://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214738.pdf>
6. Ткаченко Н. Д. Використання мобільних телефонів у процесі навчання іноземним мовам у ВНЗ. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2012. № 47. С. 129–134. URL: <http://surl.li/ouavfw>
7. Fu Qing-Ke, Gwo-Jen Hwang. *Trends in mobile technology-supported collaborative learning: A systematic review of journal publications from 2007 to 2016*. *Computers & Education*. 2018. № 119. С. 129-143.

Отримано: 15.11.2024

Альона ТИЧІННА,
кандидатка філологічних наук, доцентка
кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7798-0930>

Артем ГУРГІШ,
здобувач другого рівня вищої освіти 2 року навчання
спеціальності 014 Середня освіта
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
викладач Center for Foreign Languages ASAP

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ ТА МУЛЬТИКУЛЬТУРНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ

Окреслюються специфіка і можливості застосування на уроках зарубіжної літератури у середній школі методологічних підходів культурно-історичної школи та методології мультикультуралізму. Основний акцент зроблено на перспективах формування культурної компетентності за допомогою таких методологічних прийомів. Проблематизовано актуальність культурної компетентності та культурного інтелекту (CQ) у сучасному освітньому процесі.

Ключові слова: культурна компетентність, методика викладання зарубіжної літератури, культурно-історична школа, мультикультуралізм.

Актуальність теми. Серед стратегічних для України цілей сталого розвитку до 2030 р. постає завдання реалізації якісної освіти, яка передбачає «оновлення змісту навчання шляхом упровадження навчальних програм з питань сталого розвитку, раціонального споживання, прав людини, гендерної рівності, культури, соціальної єдності, миру та ненасильства» [4], що пропагують розуміння цінності культурного різноманіття. Власне компетентнісний підхід у навчанні сьогодні втілює таку програму. Серед ключових компетентностей у Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти [2] важливим сегментом виступає культурна компетентність.

Мета публікації. У літературознавчому аспекті методологічні «повноваження» культурно-історичного методу вже добре обґрунтовані. Засновник цієї школи І. Тен запропонував концепцію «раса – середовище – момент», яку потім враховували й І. Франко, і сучасні вчені, як-от Є. Черноіваненко, О. Червінська, О. Огуй. Методологію мультикультуралізму

аргументували Ч. Тейлор, Ш. Бенхабіб, Е. Хейвуд, Е. Саїд, С. Жижек, Т. Денисова, М. Лановик, Н. Висоцька, І. Козлик та ін. Проте, доцільність врахування цих підходів не були артикульовані у річизі методики викладання зарубіжної літератури. Наше завдання – розглянути перспективи використання культурно-історичного та мультикультурного методів у методиці викладання зарубіжної літератури у середній школі, зокрема з метою формування культурних компетентностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «культурна компетентність» було введено П. Ерлі і С. Анг (2003). Проте у сфері української освіти вона пріоритетизується лише останніми роками, коли наголошується наважливості розвитку не лише емоційного інтелекту (EQ), але й культурного інтелекту (CQ). Культурна компетентність передбачає інтерес, усвідомлення і повагу не лише до культури і мистецтва України, але й «здатність розуміти і цінувати творчі способи вираження та передачі ідей у різних культурах через різні види мистецтва та інші культурні форми» [2]. Переконані, що усвідомлене прийняття інакшості чужого може формуватися у тому числі й на уроках зарубіжної літератури в середній школі, оскільки здобувачі освіти знайомляться з ментальністю та ідентичністю інших народів, зафіксованих у літературному тексті. Проте, інклюзивний аспект рецепції таких явищ розкривається саме шляхом використання методології культурно-історичної школи та мультикультуралізму.

Засновником культурно-історичної школи вважають І. Тена («Історія англійської літератури», 1863–1864). Головно він вивчав відображені в літературному тексті типи людини (ментальності), що сформувалися у певному суспільстві. Також він фіксував зв'язки між історичною традицією та її функціонуванням у межах певної соціальної формації. І. Тену вдалося описати еволюцію літературного процесу крізь призму духовного національного характеру [див. 3]. Окрім того, французький вчений дослідив взаємозв'язки письменника з суспільством, зокрема специфіку «побутової» та «творчої» особистості автора. Ці методологічні пропозиції варто можна використовувати, вивчаючи будь-який програмний твір із зарубіжної літератури у середній чи вищій школі.

Проте, провідна концептуальна ідея І. Тена виглядає доволі промовисто: «раса – середовище – момент». Так, «раса» інтерпретується як стійке і зрідка змінюване явище, оскільки йдеться про спадкові особливості національного характеру, вроджений темперамент, притаманний конкретній особистості чи народу загалом. Раса і характер народу постають концентрованим вираженням його історії [див. 3]. Тобто, йдеться про специфіку відображення певної ментальності, національності, національного характеру у літературному тексті. Виявлення цього аспекту на уроках зарубіжної літератури буде не лише цікавим квестом, а формуватиме інклюзивність інакшого – основу культурної компетентності. «Середовище» уособлює зображені у творі зовнішні обставини, географічні фактори, топографічні особливості, що формують характер особистості чи народу (раси) [див. 3]. У такому ключі, приміром І. Тену, вдалось прослідкувати відмінності між германськими, еллінськими й латинськими ментальностями. У такий спосіб здобувачі освіти виявлятимуть свої аналітичні здібності, логічне і просторове мислення, послуговуватимуться актуальними знаннями з інших шкільних дисциплін. «Момент» фіксує у літературному тексті конкретні історичні, соціальні, духовні події, формуючи уявлення про історичний рівень культури. Тобто, апелюючи до цієї категорії учні можуть говорити про хронотоп, історичний момент, час та його інтерпретація у конкретному худож-

ньому зразкові. Категорії «середовище» і «момент» вимагають від реципієнта усвідомленого читання і розуміння контекстів. Як бачимо, «тенівська формула» виступає доволі зручним інструментом для виявлення, тлумачення й прийняття інакшості чи то конкретної особистості, чи то народу загалом. Пізнання цієї інакшої ментальності через художній текст зарубіжної літератури формує культурну компетентність учнів середньої школи.

Термін «мультикультурний» виникає у середині ХХ ст., під впливом явищ глобалізації, і фіксує особливості співіснування багатьох (різних, інакших) культур у межах одного суспільства. Методологія мультикультуралізму фокусується на відображених у світовій літературі соціальних явищ крізь призму різноманіття культур і практик [див. 3].

Враховуючи досвід зарубіжних вчених, українська професорка Н. Висоцька говорить про діалектику «присутності / відсутності» як текстуальну стратегію конструювання іншокультурної ідентичності в американській літературі [1]. Методологія мультикультуралізму також прагне досліджувати та проблематизувати ієрархії та соціальні нерівності, що виникають у взаємодії різних культурних груп. Це передбачає, що кожна культура має унікальну цінність, немає «базової» чи «превалюючої» культури. Методологія зосереджується на рівному ставленні до всіх культур, враховуючи їхні унікальні традиції, цінності та переконання. Отже, методологія мультикультуралізму оприявнює складність і багатовимірність культурної взаємодії, розглядаючи культурну ідентичність як динамічний і контекстуально обумовлений процес. Власне, поняття культурної ідентичності (як певної аксіологічної картини світу) і кризи чи втрати ідентичності проблематизується тут найбільше. Увагу учнів варто сфокусувати на тому як відображено «я» у тексті, хто по відношенню до нього (неї) є своїм, а хто і чому – чужим. Такі міркування і зроблені висновки формуватимуть у здобувачів освіти, які опрацьовують зарубіжну літературу, не лише навички контекстуального і порівняльного аналізу, але й основи культурної компетентності – глибоке розуміння і прийняття культурної різноманітності, взаємної поваги, інклюзії та демократії.

Висновки. Культурна компетентність може інтенсивніше формуватися в учнів середньої школи на уроках зарубіжної літератури шляхом прочитання текстів під певною методологічною призмюю їхньої рецепції. Приклад культурно-історичної школи та мультикультуралізму це демонструє доволі переконливо. Втім, варто експериментувати далі – мотивувати розуміння і прийняття учнями інакшості та різноманіття за допомогою маркерів антропології, наратології, постколоніалізму, гендерних студії, феміністичної критики тощо. Спираючись на таку наукову базу можна виробити алгоритми розуміння «інакшості», відображеної в літературі чи інших видів мистецтва, що постає основою культурної компетентності та культурного інтелекту здобувачів освіти.

Список використаних джерел:

1. Висоцька Н. О. Єдність множинного. Американська література кінця ХХ –початку ХХІ століть у контексті культурного плюралізму. Київ: Вид.центр КНЛУ, 2010. 456 с.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <http://surl.li/jmfqqd>
3. Тичініна А. Р. Сучасні методологічні практики. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2018. 160 с.
4. Цілі сталого розвитку. Національна доповідь. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/tsili-staloho-rozvytku-natsionalna-dopovid-2017>

Отримано: 19.11.2024